

HASTINGSOVO SHVATANJE NACIJE I NACIONALITETA¹

HASTINGS' PERCEPTION OF NATION AND NATIONHOOD²

Sažetak

*Tekst je prikaz knjige **Gradnja nacionaliteta** Adriana Hastingsa (Adamić, Rijeka, 2003).*

Summary

*This text offers a review of the book **The Construction of Nationhood** by Adrian Hastings, Adamić: Rijeka, 2003.*

U ediciji biblioteke „Nacija i država“ izdata je knjiga „Gradnja nacionaliteta“, autora Adriana Hastingsa. Ova je knjiga zasnovana na seriji predavanja koja je autor održao na The Queen's University u Belfastu 1996. godine. Autor nastoji objasniti različita modernistička shvatanja nacije i nacionaliteta nastala u specifičnim uvjetima modernog društva i politike. Zastupnik je mišljenja da se dominantni javni akademski diskurs još uvijek zasniva na primordijalističkom shvatanju nacije. Autor vrši teorijsku i praktičnu analizu shvatanja nacije i nacionaliteta, konstatirajući da su nacija i nacionalitet idejni, društveni i politički proizvodi u društvu.

Uvidjevši važnost najnovijih promjena u razvoju nacije i nacionaliteta, autor je svoja predavanja usmjerio na idejni izvor, koji je po njemu istovremeno medij putem kojeg su se koncepti nacije i nacionalizma širili među stanovništvom kršćanske Evrope. Ovakva premisa je u autoru probudila svijest o potrebi stvaranja jedne autonomne knjige koja će ukazati na sve promjene sa kojima se suočava savremeni svijet. Na osnovu ovakvog pogleda na svijet, autor je upravo u ovoj knjizi ukazao na uzroke i posljedice koje proizvode nacija i nacionalizam.

¹ Tekst je prikaz knjige Adriana Hastingsa *Gradnja nacionaliteta*, Adamić, Rijeka, 2003.

² This text offers a review of the book *The Construction of Nationhood* by Adrian Hastings, Adamić: Rijeka, 2003.

Specifičnost ove knjige ogleda se u tome što se autor pored poglavlja o naciji i nacionalizmu, engleskoj kao prototip, engleskim zapadnim susjedima, zapadnoj Evropi, studijama nekih afričkih slučajeva, o etnicitetu, o religiji, bavi i pitanjem Južnih Slavena koji po njemu čine dualizam između „države“ i „nacije“.

U prvom poglavlju knjige date su osnovne crte nacije i nacionalizma. Autor ističe da četiri različita elementa kao što su nacija, etnicitet, nacionalizam i religija i pored svoje različitosti predstavljaju predodređujuće elemente evropske i svjetske povijesti. Po Hastingsu najvažniji i najrasprostranjeniji faktor za nastanak i razvoj nacije iz jednog ili više etniciteta jest vlastita, nacionalna književnost. Nacija, po Hastingsu, može prethoditi državi ili pak može biti njena posljedica, dok je nacionalizam bio i ostao štetan za mir, toleranciju i zdrav razum, tako da se model država – nacija ne može realizirati u stvarnosti bez nanošenja ogromnih nepravdi manjinama. Naime, na kraju ovog poglavlja autor zaključuje da se nacionalizam pojavljuje kada i gdje određeni etnicitet ili nacija osjeća da je ugrožen njezin karakter, doseg ili važnost, bilo vanjskim, bilo unutrašnjim državnim uređenjem.

Autor se u drugom poglavlju knjige bavi problemom Engleske kao prototipom. Dakle, Engleska, po Hastingsu, predstavlja prototip i za naciju i za naciju-državu u najvišem smislu riječi, jer njen nacionalni razvoj, iako ne sasvim uporediv s razvojem ostalih atlantskih društvenih zajednica, prethodi svakome od njih kako u ranijim razdobljima tako i u razdoblju njihova zaokruživanja. Na osnovu analiza koje je autor proveo u toku razmatranja Engleske kao prototipa, došao je do saznanja da se već u vremenu uoči prosvjetiteljstva u Engleskoj manifestiraju sve „nacionalne“ karakteristike. Dakle, možemo zajedno sa autorom zaključiti da se tu ne nazire samo priroda nacije, nego se i nacija uspostavlja kao takva.

Treće poglavlje je obuhvatilo tematiku koja se tiče engleskih zapadnih susjeda. U ovom poglavlju autor je razmotrio činjenicu kako je engleski nacionalizam utjecao na Cornwall, Vels i Škotsku, prije nego što će se, preko Amerike, okrenuti svom osnovnom subjektu – Irskoj. Strukturalna analiza onoga što se zvalo *irsko pitanje* može se, po autoru, učiniti samo ako se razumije dinamika nacionalnog i nacionalističkoga izvan same Irske. Da bi se razumjela sama povijest Irske, mora se poći od njenog odnosa sa engleskim nacionalizmom, jer, po Hastingsu, drugi teoretičari koji se bave ovim pitanjem išli su krivim putem i nisu mogli naći ključno rješenje sa kojim se suočavalo i suočava irsko društvo.

Oblikovanje nacije i nacionalizma kod glavnih naroda u zapadnoj Evropi jeste ključno pitanje kojim se autor bavi u ovoj knjizi. U dugoj evropskoj povijesti bilo je stalnog sukoba između dvaju velikih principa političkog i kulturnog identiteta – univerzalističkog i nacionalističkog. Obje glavne univerzalističke institucije, i papinstvo i Sveto rimsko carstvo, morale su se povući pod najezdom nacionalnih identiteta. Već u 15. st. evropske nacije su bile gotovo potpuno fiksirane i priznate kao takve. Proces kretanja od etniciteta prema naciji može se odvijati u bilo kojem razdoblju, pa se tako odvijao u četvrtom, negdje u desetom, negdje u dvanaestom ili šesnaestom, a negdje i u devetnaestom i dvadesetom stoljeću. U prvoj polovini 20. st. nacionalizam je postao svjetska doktrina utjelovljenja u Ligi naroda i Ujedinjenim narodima. Pretpostavlja se da je svaka država nacija, tako da su sve one ohrabrene politički razmišljati na nacionalistički način. Po Hastingsu, rezultat toga je često bilo etničko čišćenje.

U petom poglavlju autor nastoji prikazati odnos između etniciteta, nacije i nacionalizma u svjetlu teritorijalnosti, jezika, književnosti i religije, istražujući grupu izuzetno spornih primjera. Grupa se sastoji od Južnih Slavena, izuzev Bugarske i Makedonije, što znači naroda Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Posebnu pažnju posvetio je dešavanjima koja su se zbila na prostorima Bosne i Hercegovine u devedesetim godinama ovog stoljeća. Ako je Jugoslavija trebala biti podijeljena s obzirom na šarenilo njezine demografske mape, etničko razdvajanje država nije moglo proći bez ogromnih patnji, što nije imalo opravdanja unutar političke i administrativne povijesti. Autor je mišljenja da je teritorijalno cijepanje moglo uspjeti samo pod cijenu ogromnih patnji i kulturnih gubitaka proizvedenih simultanim nadigravanjima etničkih kategorija.

Riječi *nacija* i *nacionalizam* od sredine 20. st. koriste se proizvoljno pa je vrlo teško primijeniti ih u analizi afričkih realiteta. Studij nekih afričkih slučajeva je šesto poglavlje koje susrećemo u Hastingsovoj knjizi *Gradnja nacionaliteta*. Hastings je mišljenja da je bilo nemoguće stotine etniciteta pretvoriti u nacije. Autor se osvrnuo u ovom poglavlju na utjecaj pismenosti na narodnom jeziku počevši od 20. st. i na stvaranje nezavisnih „nacija-država“ u posljednjih 50 godina.

U šestom i sedmom poglavlju Hastings govori o etnicitetu i religiji, gdje, po njemu, etnicitet predstavlja grupu ljudi zajedničkog kulturnog identiteta i govornog jezika. Etnicitet je za Hastingsa osnovni element razlikovanja u svim prednacionalnim društvima, ali može preživjeti i kao način dodatnih razlikovanja, s vlastitim lojalnostima,

unutar utvrđenih nacija. Dok je religija, nasuprot etnicitetu, integralni element mnogih kultura, većeg broja etniciteta, kao i nekih država, Biblija je osigurala prvobitni model nacije, barem za kršćanski svijet. Bez nje i njezinih kršćanskih interpretacija i implementacija teško da bi nacije i nacionalizam, onakvi kakve ih poznajemo, ikad postojali. Štaviše, po autoru, religija je proizvela dominirajući karakter određenih državno oblikovanih nacija i određenih nacionalizama. Biblijsko kršćanstvo je pripremila kulturni i politički svijet iz kojeg su se razvili fenomeni nacije i nacionalizma, a u izvjesnim je slučajevima uvjetovalo pojedine historijate nacija i nacionalizama.

Knjiga *Gradnja nacionaliteta*, autora Adriana Hastingsa treba se čitati postepeno, poglavlje po poglavlje, budući da svako poglavlje obuhvata opsežnu materiju za čije razumijevanje je potrebna dublja analiza. Čitatelj se uvijek može vraćati čitanju ove knjige i traženju raznovrsnih tema, pouzdanih podataka i dobre interpretacije. Autor je pokazao kako se složeni povijesni događaji mogu opisati i objasniti objektivno i nepristrasno i na taj način biti bliski svakom čitatelju. Otvaranje novih arhivskih sadržaja o naciji i nacionalizmu omogućit će dalje proučavanje ove teme, a ova knjiga u tom će smislu predstavljati nezaobilaznu tačku budućih istraživanja.